

Hizkuntzen kudeaketa eskolan¹

Amelia Barquín

amelia_barquin@huhezi.edu
Mondragon Unibertsitatea

Uri Ruiz Bikandi

tlprubim@ehu.es
Euskal Herriko Unibertsitatea

GAKO-HITZAK: Immigrazioa. Hizkuntza integrazioa. Hezkuntza elebiduna. Hizkuntza eskubideak.

1. SARRERA

Gure gizartearen giza paisaia aniztu da; jatorri eta hizkuntza askotariko pertsonak gure herrira bizi izatera etorri dira. Aniztasun horren isla eskola da, oso espazio txikian gizartearen ispilu egiten baitu. Horren ondorioz, eskoletako hizkuntz egoera eta zeregina konplexuago bihurtu da azken urteotan. Euskal Herriko eskolan irakasteak gehienetan esan nahi du euskaraz irakatsi behar zaiola euskaraz ez dakienari. Baina etorritakoen seme-alaba askok gaztelerez ez beste hizkuntzak dakizkitez. Orain arte ez bezala, ez dago ba, sarri, irakasle eta ikaslearen arteko hizkuntza konpartiturik, eta horrek, irakaskuntzaren zailtasuna areagotzeaz gain, galdera asko sortarazten ditu. Familiaren hizkuntza(k), gaztelera eta euskara dira, behinik behin, eztabaida atalak. Hizkuntza eskubideak hezkuntza eskubide eta eskubide zibilekin korapilatzen dira. Horietaz sakon hausnartu beharra dago eta ondoko lerroetan gure ekarpen xumea egiten saiatuko gara.

Immigrazioari lotutako hizkuntza eskubideez hitz egitean, bi parametro gurutzatzen dira ezinbestean, hizkuntzekin batera: harrera gizartearen interesak eta eskubideak, eta etorkinen interesak eta eskubideak.

¹ Testu honen aurreko bertsioa aurkeztu zen Bilbon, 2007ko azaroan UNESCO Etxeak eta Ikuspegik antolatutako *Euskara, immigrazioa eta hizkuntz eskubideak* jardunaldian. Testua ahoz esateko sortua izan zen eta, nahiz eta aldaketak egin diren bertsio berri honetarako, ahozko jatorriari zor zaion lotura gorde nahi izan da.

Baina panorama honetan oinarrizko antinomiak agertzen zaizkigu hasieratik bertatik: alde batetik, euskara gorde eta garatu nahi duen gizarte honetan, erdara ere behar dela; bestetik, gizarte kohesionatua nahi, baina bere barruan bereizkuntzak —etorkinen hizkuntzak horien artean— begirunez kontuan hartu beharra.

2. HIZKUNTZA INTEGRAZIOA

Hizkuntza integrazioaz hitz egiteko horrekin zer esan nahi den argitzea komeni da. Adibidez, posible al da integrazioa harrera gizartearen hizkuntza jakiten ez denean edo modu eskasean erabiltzen denean? Erantzunak erraza dirudi: ez. Baina zer gertatzen da hizkuntzak bi direnean eta ez bat bakarra? Halakoxea da Euskal Herriko egoera. Esan dezagun bistakoa dena:

- a) **Harrera gizartearen egoera.** Euskal Herriak bi hizkuntza ditu (euskara/gaztelania; euskara/frantsesa), eta hizkuntza horiek, status politiko ezberdina dute, lurralde administratiboaren arabera. Euskara hizkuntza gutxitua da, ez dago euskaldun elebakarrik (egun, bere hiztun guztiek badakite beste hizkuntzaren bat: gaztelania/frantsesa) eta haren erabilera ezberdina da lekuaren arabera: batzuetan hizkuntza nagusia da eta hainbatetan ez da ia-ia erabiltzen (bi egoera hauen artean dauden tarteko maila guztiekin). Hizkuntza normalizazio prozesuan dago, eta normalizazio prozesu horrek egundoko ahalegin politikoa eta soziala eskatzen du hizkuntzak aurrera jarraitzeko eta bere biziraupena bermatzeko. Egindako ahaleginak emaitza onak izan ditu, hobegarriak badira ere: gazteriaren %75ak badaki euskaraz; euskara ez da, egun, gutxi batzuen hizkuntza. Euskararen benetako erabilpena da, berriz, gaurko kezka garrantzitsu bat.
- b) **Ailegatzen direnen egoera.** Datu garrantzitsua da etorkinen jatorria. Izan ere, EAera eta Nafarroara iritsi diren etorkinen ia % 50 Hego Amerikakoak dira, eta Hegoaldeko bi hizkuntzetako bat dakite, gaztelania hain zuzen ere. Besteek, printzipioz, bietako bat ere ez dakite.

Bi egoera hauen aurrean, zer da etorkinen hizkuntza integrazioa? Bi hizkuntza erabili eta bakoitzari lotuta doakion kultura eskura dugunok hauxe esango genuke: etorkinen erabateko integrazioa izateko, Euskal Herriko bi hizkuntzak jakin eta erabili behar dira. Gaur, bietako bat ez dakienak (eta argi dago, kasuan, euskara izango dela gehienetan jakingo ez dena), herri honetako aberastasun kulturalaren zati funtsezko batean ez du sarbiderik. Etorkizunean gabezia hori gero eta gehiago nabarituko da.

Baina hori oso baieztapen abstraktua da; mundu errealerara pasatzerakoan zenbait faktore daude, etorkinen eta euskararen arteko harremana kontuan hartzen denean ahaztu behar ez direnak. Izan ere, badago

bistako gertaera bat: errealitateak esaten digu salbuespenak salbu, etorkin helduak ez direla euskara ikasten ari. Eta komeni da egia horren arrazoiak aztertzea.

3. ERREALITATEAREN OZTOPOAK

3.1. Euskara normalizatu gabe dagoen hizkuntza izateak egoera kontrajarrian jartzen gaitu

Leku askotan etorkinak jabetuko dira kalean ez dela euskara erabiltzen. Autoktonoek ez badute erabiltzen, zaila da etorkinek euskara ikasteko beharra ikustea. Jendeak hizkuntzak zerbaitetarako ikasten ditu, beharraren arabera saiatzen gara hizkuntzak ikasten. Izan ere, gaztelaniaz dakiten etorkinek Hegoalde guztian hitz egiten den hizkuntza hedatuena badakite, eta euskal herritar gehienek beste dakite (berezitasun dialektalez aparte), alegia, euskaraz ez dakiten guztiek beste.

Gaztelaniaz ez dakitenek (marokoaarrek eta beste afrikarrek, asiarrek, europarrek...) gaztelania ikasteko beharra sumatuko dute lekurik gehiengotan. Leku batzuetan soilik (Ondarroako arrantzaleak badira, adibidez) sumatuko dute lehenengo euskara ikasteko premia, eta oso arraroa izango da euskara bakarrik ikasteko beharra sentitzea. Gaztelaniaz ez dakiten horientzat, gaztelania da aukerarik berezkoena. Izan ere, bi hizkuntza ikastea esfortzu izugarria da; baina bakarra ikastea ere etorkin heldu askorentzat (edozein autoktonorentzat bezala).

Eremu euskaldunetako zenbait euskal hiztunek haserrea adierazten dute langile etorkinek dendetan, tabernetan, jatetxeetan... gaztelaniaz hitz egiten dietenean. Baina zenbateraino eska diezaiekegu etorkinei zerbait, hori bera ikastea autoktono askok beharrezkotzat jotzen ez dutenean: euskara ikastea eta erabiltzea, alegia? Gure herrian hainbat elebakar daude, gaztelania soilik dakitenak, eta, oro har, horiek erabat integratuta sentitzen dira bertako gizartean; ezagutzen ez dutena ez dute faltan botatzen. Elebidunok soilik ikusten dugu haiengan hutsunea.

Gizarteko beste alor askotan bezala, horretan ere, immigrazioak oztopo gehiago sortu beharrean, lehendik zeudenak agerian jartzen ditu, lehendik arazo zena erakutsi egiten du.

3.2. Autoktono elebakarren arrazoiak euskara ikasteko

Hizkuntza berria ikasteko zergatiak batez ere lan arrazoiak eta arrazoi ideologikoeak izaten dira. Baina berehala konturatzen gara etorkinek ez dauzkatela arrazoi horiek.

Hainbat autoktono elebkarrek arrazoi praktiko batengatik izan dute euskara ikasteko beharra: zenbait lan lortzeko aukerak izateko, batik bat administrazio publikoarekin lotutako lanpostuak (EAEn Nafarroan baino gehiago). Etorkinen kasuan, beraiek izaten dituzten lanpostuetan (etxeak garbitzea, umeak eta zaharrak zaintzea, eraikuntza, kalean gauzak saltzea...) ez dute, oro har, euskaraz jakin beharrik, ez delako euskaraz jakitea eskatzen. Beren lan aukerak eta aspirazioak txikiagoak dira eta holako lanetan euskaraz jakitea ez da gehiago ordaintzen. Beraz, euskara ikasteko arrazoi bat gutxiago daukate.

Bestalde, badakigu hemen hainbat elebkarrek euskara ikasi dutela arrazoi ideologikoengatik: euskara ondare kultural garrantzitsutzat jo dute, gure altxor moduan, eta ikasteko eta erabiltzeko ahalegina egin dute. Baina ezin da espero jarrera hori etorri berri batengandik. Baten batek behar hori senti dezake hemen denbora dezente pasa eta gero, baina ez da orokorra izango. Eta kontuz, euskara «gure» gauza da, «gure» kezka; eta haiek «haiek» dira: gutako askoren ustez ez dira gutarrak. Baina orduan, zergatik arduratu behar da «beraietako» bat euskararen egoeraz, «gure» arazo bat bada? Inork ez du hizkuntza bat ikasten besteari gustua emateko. «Beraiek» izatetik «gu» izatera pasatzen ez diren bitartean ez zaizkie gure gauzak interesatuko guri interesatzen zaizkigun moduan (aho-korapiloak balio beza). Bada guk gure aldetik dugun jarreraren kontua ere. Kontua da etorritakoa eta bere seme-alabak hemengoak ez badira, ziur aski euskaldun ere ez direla izango.

Zentzu honetan garrantzitsua da gogoratzea bertako sentitzeko adin batzuk beste batzuk baino hobeak direla eta adin batetik aurrera zaila dela norbera jaio eta bizi izan ez den beste inongoa sentitzea. Eta erraza, ordea, umetan, bertan eskolara joanda eta zenbait mekanismoren bidez sozializatuz gero.

Bestalde, kontuan izatekoa da hizkuntza ikasteko, hemen jaiotakoen artean gertatu bezala, haurtzaroa eta gaztaroa direla adin onenak. Adin batek aurrera zailago egiten da, ez bada, maisu-maistren euskalduntze prozesu gehienetan egin den bezala, dohain eta laguntza handiaz.

3.3. Etorkinen bizitza ez da samurra eta aurrera jarraitzeko lehenetsunak oso oinarritzko kontuak dira

Euskara zaletasunez ikastea, oso urruti dago etorkinen lehenetsunetatik. Nor ausartuko da euskarari buruz galdetzen hemen paperik gabe bizi den pertsona bati, lana eta etxea topatzeko oztopoak besterik ez daukari...? Zer jarrera sortuko dute gizarte autoktonoaren ezaugarri kulturalak etorkinen artean, autoktonoen etorkinekiko jarrera desegokia baldin bada? Zer eskatu dakieke haiei ertzainek, epailek eta medikuek, zerbitzari publikoek erraztasun asko izanda ere, ez badute egiten edo inork egiten

behartzen ez baditu? Zer, euskararen egoeraz oso kontzientziatuta dauden zenbait partidutako herri ordezkariak ere ez badute egiten? Nor ausartuko da etorkinei hori eskatzen euskal izena harro daramaten enpresetan hizkuntzaren presentzia benetan eskasa denean? Gure gabeziak eta gure «bekatuak» kanpotik etorritakoari ordain arazteko arriskua sumatzen dugu batzutan, eta itsu-bide hori da hain zuzen ere, gure ustez, gizarteak inolaz ere hartu beharko ez lukeena.

4. ESPERANTZARAKO KONTZEPTU OINARRIZKOAK

Egoera horixe da eta beraz, ezin dugu espero etorkin helduak euskalduntzea. Baina, hala ere, haratago joan nahiko genuke eta honetarako **hiru hitz-gako** ekarri nahi izango genituzke hona:

- **Errespetua.** Etorkinei bai eskatu diezaiekegu errespetua aurrera eramaten ari garen prozesuarekin. Ezin dugu ahaztu euskal gizartearen zati handi batek (bai kantitatez, bai indarrez) erabat sinesten duela hizkuntzaren iraupena ardatz duen proiektu batean. Etorkinek prozesu hori ulertzeko informazioa behar dute. Ondo azaldu behar zaie hizkuntzaren normalizazio prozesua, non geunden eta nora heldu nahi dugun. Baina paradoxa bada ere, ez da ahaztu behar politika kolonialen ondorioz, euretako hainbat, hizkuntza gutxitutako seme-alabak izanik, kontrako bidean, hizkuntza nagusiak ikasi eta etxekoa gainetik kentzen ahalegintzen ibiliko direla, eta ez zaiela erraz egingo gure logika hau ulertzea. Zeregin handia daukagu, bada.
- **Sinpatia.** Desiragarria litzateke etorkinak euskararekiko «sinpatikoak» balira behintzat —Atxagaren hitzetan esateko—. Alegia, ikasiko badute, ezin hobeto; baina hala ez bada, gutxienez jarrera positiboak izan ditzaten. Horixe bera da autoktono erdaldunekin daukagun esperantza. Erraz esanda: jarrera positiboak izan eta seme-alabak euskara ikastera eraman ditzaten (bi gertaerak lotuta daude maiz; lehenengoa bigarrenerako baldintza izan ohi baita). Helburu hori errealtate bihurtzea ez da soilik etorkinen zeregina, autoktonoekin ere badaukagu horretan beharlekurik, oraindik ez baitugu elebakar guzti-guztiengandik jarrera baikor hori lortu. Etorri direnak erakarri, interesatu, liluratu beharko ditugu. Eta ahal den neurrian ikaskuntza erraztu beharko diegu, baliabide guztiak jarritz. Horretarako informazioa baino gehiago behar da autoktonoen aldetik; sinpatia hori sustatzeko ahalegin handia egin beharra daukagu.
- **Ordaina.** Zer irabazten du euskara ikasten duenak? Zerbait irabazi behar du, bestela ez dago ikasteko arrazoirik. Carme Junyent-ek (2005), Mehatxatutako Hizkuntzen Ikerketa Taldearen arduradunak,

ideia erakargarri bat azaltzen zuen duela pare bat urte: hizkuntza txikiak ikasteak identitatea ematen du. Bere hitzetan, «bai euskarak, bai katalanak badaukate hiztun gutxi dauzkaten hizkuntzen abantaila bat: hitz egiteak taldean sartzea ahalbidetzen du. Leku egokian jaio ez dena ez da sekulan ingelesa izango, ingelesez primeran hitz egin arren, nortasunik ematen ez duen hizkuntza delako. Beste hizkuntza batzuek, aldiz, lortu egiten dute hori. Kasu horietan, bertoko hizkuntza bereganatzen dutenek naziotasuna eskuratzen dute paperik ez eduki arren. Integrazteko aukera da eurentzat», Euskaraz egiteak hiztuna euskaldun egiten du, giza talde jakin baten partaide.

5. ETORKINEN SEME-ALABAK ETA ESKOLA

Esan bezala, hainbat arrazoik azaltzen dute etorkinek euskara ez ikastea. Etorkinen umeen kasuan, berriz, arrazoi horiek ez dute balio. Umeak ez dira etorkinak haien gurasoak bezala; umeak hemen hazten eta hezten ari dira eta haien identitatea eraikitzen ari dira². Eskola da horretarako tresna nagusia bi premisa hauek kontuan hartuta:

- Eskola inklusiboan ez dago etorkinik edo atzerritarrik, ez dago «desberdinik» Ikasle bakoitzak bere ezaugarriak dauzka eta eskolak hartzen ditu diren bezala, «ikasle estandarraren» irudi hipotetikoarekin konparatu gabe. Familia atzerritarra edukitzea «aniztasun» bat da, hainbaten artean (generoa, klase soziala, gaitasunak, interesak, ikas estiloak...).
- Eskola inklusiboak etorkinen seme-alabei «identitate anitza» gartzeko aukera eskaini behar die. Horrek esan nahi du bertako sentitzen lagundu behar diela. Berriz, ez da eskolaren ardua familiaren jatorrizko identitatea eraikiaraztea, baina bai eraikitze horri eskolan lekua egitea eta modu positiboan baloratzea.

Euskarak funtzio bat dauka bi premisa horiekin lotuta. Ume guztiak «bertakoak» baldin badira, berdin haien gurasoak eta beraiek ere non jaioko diren, esan gabe doa bertako beste ume guztiek bezala haiek ere bi hizkuntza ofizialak ikasteko eskubidea dutela eta eskubide hori eskolak bermatu behar duela.

Beste hitz batzuekin esanda: euskara haiena ere bada; euskara haien ondare kulturala da. Ume horiek euskal hiritarrak eta euskaldunak izango

² Dolores Julianoren arabera (2003), bestalde, ezin da esan umeak «etorkinak» direnik; berak azaltzen duenez, ez dira umeak jatorrizko lekua utzi eta beste leku batera joatea erabaki dutenak, beren gurasoak baizik; bestalde, txikitan izan dira ekarriak eta ez dira jatorrizko kulturaren eramaileak —edo ez eramaile osoak baizik eta neurri batekoak, gehitu nahi genuke guk—.

dira, baldintzarik gabe (berdin nondik etorri ziren haien gurasoak, berdin azal iluna daukaten edo auskalo zein erlijio praktikatzen duten).

Euskara ez ikasteak, ordea, bi ondorio nagusi lituzke epe ez oso luzean:

- A) Eskola bi hizkuntzak (euskara eta gaztelania) jakin gabe uzten duenak, ez ditu besteek dituzten aukerak izango, ez lan munduan aritzeko eta ez, oro har, gizartean integratzeko. Orain arteko joerari eusten bazaio, euskararen garrantzia gero eta handiagoa izango da. Esan beharrik ez dago, bestalde, hemen bizi eta euskaraz ez dakienak Euskal Herriko kultura aberastasunaren zati handi bat galduko duela.
- B) Etorrinen seme-alabek autoktonoek baino euskara askoz gutxiago jakiteak, kopuru erlatiboetan, populazioaren talde horien arteko lokarriak ahulduko ditu, ez bada mesfidantza eta liskar iturri. Parekotasun ez horrek ez du gizarte kohesioa bultzatuko.

Aldi berean, gaztelera ere ikasteko eskubidea daukate. Biak dira hizkuntza ofizialak eta ikasleek biak ondo jakitea da eskolaren helburua. Nahiz eta gazteleradunak izan, ikasleek gazteleraren maila formala lantzea behar dute. Hori lortu ahal izateko familia gazteleraduna ez daukaten umeekin eskolak ahalegin berezia egin beharko du.

6. IKASLEEN EZAUGARRIETARA EGOKITZEA

Eskubideez ari gara hitz egiten. Baina ez da hain erraza eskubide horiek bermatzea. Hainbat ikasle berrirekin eskolak ezin du jokatu orain arte ikasle autoktonoekin jokatu duen bezala. Horren arazoiak asko dira:

- Ikasle berrien % 60 Hispanoamerikatik datoz eta euretako asko gazteleraz gain, beste hizkuntza minorizatuen hiztun umilduak dira, sarri. Eurak daude, garrantzizkoak izan daitezkeen alde dialektalak salbu, ikasle autoktono gazteleradunen pareko edo antzerako egoera linguistikoan. Baina familia etorkinetako ikasleen % 40ak ez daki eskolako bi hizkuntzetatik bat ere ez, ez gaztelera ez euskara, eta biak ikasi beharko dituzte. Horiek, dudarik gabe, beste ikasleekin konparatuta desabantaila egoeratik abiatzen dira, eskolak orain arte kasu gehien-gehienetan ikasleen gaztelera jakintzat eman baitu.
- Etorri berri asko ez dira eskolan hasten bertakoen egoera «idealean», hau da, bi edo hiru urterekin —arinago ez bada—. Adin gutxietan —zortzi, hamaika, hamalau urterekin— heltzen dira eta eskolako hizkuntza bat edo biak ikasi behar dituzte. Adin eta eskolatze hain desberdina izaten duten ikasleentzat hezkuntza edukiak eta horiekin batera hizkuntza lantzeko material egokiak behar-beharrezko dira. Baina materialok ezin daitezke edukien arabera sailkatu —hau

da, eduki xumeak badira, ume txikien materialak erabili—; ikasleen adin eta egoera anitzei bereziki erantzuten dioten material berriak sortu beharko dira.

Gizarte demokratikoaren eskolak segurtatu behar du heziketaren abantailak denontzat direla, denei ikasteko posibilitate berdinak eskaintzen zaizkiela. Hizkuntza menderatzeak esan nahi du eskola maila gorenera ailegatzeko hizkuntza menderatzea, alegia, maila akademikoari lotua doakion hizkuntza maila lortzea (oso diferentea baita solasetarako behar den hizkuntza mailatik)³. Hizkuntza maila hori lortzeko urte luzeetako laguntza behar du ikasle berriak⁴.

Horrek guztiak hausnarketa sakona eta eskuartze egokia eskatzen du eskola bakoitzean.

7. ESKOLAKO BERANTIARRAK GAZTELERAZ?

Eskolak oinarrizko prestakuntza ziurtatu behar die ikasleei, behinik behin gizarte honetan bizitzeko ezinbesteko lanabesak. Horrela, eskolara berandu heltzen denari, idazteko eta irakurtzeko trebetasunekin batera, oinarrizko ezagutza sozial, natural eta matematikoak erraztu beharko dizkio: oinarrizko ezagutza bertako hizkuntzetan, baina zeinetan, bietan maila berean posible ez denean?

Nola eskolatu, adibidez, Gasteiz edo Bilbora hamahiru urterekin Polonia edota Senegaletik etorri eta lehenbailehen lan egin nahi duen gaztea? Hiru urte eskas ditu eskolak bere zeregina betetzeko, denbora ez nahikoa bi hizkuntzetan behar den ezaguera bermatzeko. Horrelako kasuetan, gure ustez, beharrezkoena gaztelera da eta logikak esaten digu ziur aski hori dela irakatsi beharreko lehen hizkuntza.

Ikerkuntza sendoaren daturik ez dugun bitartean, honetaz asmatu behar dugu eta beste lekuetako esperientziaz baliatu gure errealtatea interpretatzeko⁵. Hamar urte baino gehiagorekin datozen zenbait ikaslerentzat hizkuntza aukeratzea ez da huskeria. Honetan ere, kasu guztiak ez dira berdinak, ikasle horiek dakarten eskolatze maila —jatorrizko maila soziokulturalari lotuta, hori ere— giltza baita. Bere lehen hizkuntza ahoz eta idatziz garatu dutenek, ikasketa maila ona daukatenek, edozein izan delarik hizkuntza, errazagoa daukate ikaskuntza berria —nahiz eta sekulan ez erraza. Horiek laguntza ona eta euskarri sistematiko eta luzeekin hizkuntza minorizatu baten ikastea gaindi lezakete.

³ Ikus Cummins (2002).

⁴ Ikus Vila, Siqués eta Roig (2006) eta Navarro eta Huguet (2005).

⁵ Ikus, adibidez, Swain eta Lapkin (2005).

Baina adin horietan eskola maila baxua dutenentzat, dudarik ez dugu inguruan gehien egiten den hizkuntza izan beharko lukeena ikasteko bidea. Eta horrek, gure artean, gehienetan, gaztelera esan nahi du.

Posible zaie hizkuntza berri batez ikastea, baina kalean beste hizkuntza berri bat entzuten eta ikasten ari diren bitartean gutxi erabiltzen, entzuten eta praktikatzen den hizkuntzaz ikastea oso zaila bihurtzen da. Eskola porrotera eramateko oso arrisku handian jar dezakeela ikaslea esateak ez dirudi demagogikoa.

Malgutasun hau erakusteko gai ez bada gure eskola, gureak egin du: euskara horma eta galga gisa erabiltzen badugu, kaltea besterik ez diogu egiten. Ikasle horien eskolatze hizkuntza gaztelera izan beharko luke horrelako kasuetan, baina euskararen oinarria jaso beharko lukete. Euskara «helburu jakin batzuetarako» ikasteak, euren lan posibilitateei lagunduko lieke. Horretaz, HABE, IRALE eta euskaltegien ezagutza eta lana ere erabil zitekeen.

Baina gazteleraz eskolatzea gure artean tabua da neurri handi batean. Aukerarik egongo al da euskal eskolan gazteleraz eskolatzeko? Nola eman soluziobidea planteatu dugun egoerari etorkinentzako aparteko zentrorik egin gabe?

Gure artean auto-azterketa kulturala areagotuko balitz, autokritika zorrotzago egingo bagenu, agian ez ginatke defentsiban egongo eta etorri berriari ez genioke gure antzinako «bekatuaren» zama leporatuko.

8. UMEEN ETXEKO HIZKUNTZAK

Inperatibo psikopedagogiko ezaguna da umeak bere lehen hizkuntza, edozein delarik, garatzen jarraitu behar duela.

Oso garrantzi handikoa da ikasleek eta euren familiek lehen hizkuntzari eustea, haren garapenak eskolako hizkuntzen garapena berma deza-keelako. Era berean, beharrezkoa da irakasleak ulertzea eta onartzea eskolako zereginak aurrera ateratzeko ikasleek askotan lehen hizkuntzaz egin behar izatea euren artean, horrela jokatzuz zama intelektuala arindu egiten delako, ama hizkuntza bitarteko kognitibo bezala jokatzuz baitu⁶.

Ezin zaie irakasleei eskatu ikasleen lehen hizkuntza jakitea, baina eskolak bilatu beharko ditu ikasleen hizkuntzak baloratzeko moduak; haiekiko sentsibilitate handia garatu beharko du eta era askotara adierazi. Zorionez badirudi irakasleen jarrera irekia dela puntu horretan.

Baina zer gertatzen da ikaslearen lehenengo hizkuntza gaztelera baldin bada? Horra hor alderdi gatazkatsua zenbait euskaltzalerentzat. Gogoratu

⁶ Aurreko oharrean gomendatutako artikuluan aipatzen dira alderdi horretaz eginiko ikerketak. Ikus gainera Guasch (2001).

behar dugu familia etorkinen seme-alaben artean % 60 gazteleraduna dela Hegoamerikatik datorrelako. Orduan gaztelerarekin ere jarrera positiboa erakutsi behar dute irakasleek? Hala uste dugu, zalantzarik gabe. Alegia, ikasle guztiek —ez soilik ikasle jakin batzuek— merezi dutela irakasleek jarrera positiboa erakustea haien lehenengo hizkuntzekin. Ez da azaldu behar bertako familia elebkarren seme-alabek ere jarrera berbera merezi dutela haien irakasleengandik.

Ez dugu inolaz ere ahazten gaztelera hizkuntza maioritarioa dela gizartean eta ez dela kontua berari «lekua» uztea eskolan euskarari kenduz. Jarrera positiboa adieraztea beste zerbait da: momentu batzuetan komentario atseginak egitea ikaslearen izenari buruz, ikaslearen hizkuntzari buruz, hizkuntza horren literaturari buruz... Eremu horretan profesional batzuek hausnarketa zintzoa egin beharko dute gaztelerarekin adierazten duten jarreraren inguruan.

9. EZTABAIDARAKO ZENBAIT PROPOSAMEN

Orain baino lehen zenbait jokabide proposatu ditugu gure egoerarako. Hemen azaldu dugun egoeraren aurrean, hauexek dira eztabaidarako egiten ditugun proposamenak:

- 1) Irakasleen hasierako prestakuntzan eta prestakuntza iraunkorrean egitekoak:
 - Irakaskuntza eskubide demokratikoaren oinarrien inguruko hausnarketa. Hau da egingo den guztiaren markoa, egitekoari zentzua eta zergatia emango dizkiona.
 - Aniztasun berriaren aurreko sentsibilizazioa. Ikasleen aniztasun berria identifikatzen ikasi eta horren esanahia ezagutu. Halaber, irakasleen ulerkuntza, enpatia eta malgutasuna areagotu, oinarritzko baitira ikasleei lagundu ahal izateko.
 - Aniztasuna kulturala kudeatzeko estrategia pedagogikoetan trebatu.
 - Beste «aniztasunak» (berantiarra izatea, eskolatu gabea izatea, nekazaritza mundutik etortzea, eskolako hizkuntzak ez jakitea, epez kanpo matrikulatzea...) kudeatzeko estrategia pedagogikoetan trebatu.
 - Hizkuntzalaritza orokorraren inguruko prestakuntza, gazteleratik euskarara dagoenetatik aparte, ikasleen jatorrizko hizkuntza anitzek eskaini dakizkiekeen oztopoen zergatia ulertu ahal izateko.
 - Ikasleen hizkuntzen idazketa sistemak eta euren oinarriak ezagutu.
 - Bigarren (edo gainontzekoen) hizkuntzen didaktikan trebatu.
 - Ikasleen hizkuntzekiko begirunea adierazten ikasi.

Unibertsitateari dagokio irakasleen oinarritzko formazio planak egitea. Lanean dabiltzan irakasleen formazioa Hezkuntza Sailak kudeatu beharko luke. Prestakuntzaren diseinuak egokia izan behar du eta eskola guztietan eskaini eta jaso beharko litzateke.

- 2) Eskolen hizkuntza proiektuak egokitu behar dira egoera berriak kontuan hartuta. Hizkuntza proiektua eraldatzeak esan nahi du hausnarketa egin eta erabaki batzuk hartu behar direla: euskara noiz eta nola ikas/irakatsi, gaztelera noiz hasi ikasten eta nola, ingelesa noiz hasi ikasten eta nola, aparteko errekurtsoak zeintzuk izango diren eta nola erabili, nola kudeatu aniztasuna... Horretarako klaustroek formazioa behar dute eta baita Hizkuntza Proiektuaren egokitzapena egiteko denbora. Hezkuntza Sailaren eskutan dago hori kudeatzea. Proiektuari begira, kontuan hartu behar da:

- Eskola bakoitzean ikasle bakoitzaren lehenengo hizkuntzak zeintzuk diren.
- Ikastetxeko talde kulturalen ezaugarriak eta informazio kultural nagusiak.
- Zentroan ikasleen kultura eta hizkuntzen gaineko informazio nagusia.
- Gaztelaren tratamendu egokituak ikasle alogloten beharrei aurre egiteko. Horretarako zenbait bide berri jorratu eta saiatu beharko lirateke (ikastaro trinkoak etorri berriekin eta nerabe aldeko ikasleekin, e.a.).

- 3) Esan gabe doa, prestakuntzari etekina ateratzeko, funtsezkoa dela eskola klaustroa hein handi batean finkoa izatea eta ez urtero aldatzea. Etorkinak dauzkaten eskoletan gutxieneko finkotasuna bermatu beharko litzateke (% 60?), zerbitzu komisioak, adibidez, horretarako erabiliz.
- 4) Hizkuntza errefortzua emateko irakasleek bigarren hizkuntzen irakaskuntza oinarriez eta teknikez jabetzeko prestakuntza egokia jaso behar dute, behar bezain luzea eta haien praktikarekin lotua. Hezkuntza Sailak kudeatu eta berritze-guneetan diseinatu behar da jardunean dauden irakasleentzat. Irakasle eskoletan ere arreta jarri beharko da eremu horretan.
- 5) Eskola ikasgai oinarritzkoak irakasteko materialak, edukiez eta hizkuntzaz egokitzen ari dira, baina horretan zeregina luzerako da. Beharrezkoa da:
 - a) Egiten ari den euskarazko materiala bildu Hezkuntza Saileko orri batean, edozein irakasleren eskuetara hel dadin.
 - b) Helburu berberarekin gaztelarazko materiala ere aukeratu eta prestatu.

- 6) Lanean dabiltzan irakasleen arteko komunikazioa areagotu eta erraztu, jardunaldiak eta hausnarketa saioak eta uneak sustatu, esperientziak trukatu eta ikerkuntzaren emaitzak ezagutarazi.
- 7) Etorkinen eskolatzean esperientzia duten beste herrialdeetako irakasle eta ikerleekin komunikazioa sustatu eta erraztu.
- 8) Elkarren arteko ulerkuntza errazteko, kanpotik etorritako komunitateen ordezkariekin ezagutzak, iritziak, dudak eta iradokizunak trukatu. Hori errazteko testuinguruak atondu eta erraztu.
- 9) Eskualde bakoitzean institutu bat egon beharko litzateke non lerro batek gaztelera izango lukeen ikas/irakaskuntzako hizkuntza.
- 10) Familiei euskal hezkuntza sistemaz informazio zabal eta zehatza eman behar zaie; Hezkuntza Sailak horren ardura hartuko du. Eredua hautatzeko aukera izan ala ez, komeni da umeak euskal eskolara eramaten dituztenek jakin eta uler dezaten beraren antolamenduaren zergatia. Informazio hau, noski, beraien hizkuntzaz emango zaie.
- 11) Hezkuntza Sailak eskaintzen dituen interpretatzaileen zerbitzuak urteetan iraun behar du, eskolak eta gurasoek elkarren arteko komunikazioan erraztasuna izan dezaten. Gaurko interpretatzaileen zerrenda osatu behar da familiek hitz egiten duten hizkuntzekin.
- 12) Hezkuntza Saila ahaleginduko da hezkuntza sisteman sarbidea errazten etorkinen hizkuntzak dakizkiten irakasleei (familian ikasita ala bigarren hizkuntza moduan ikasita), kontuan izanda pertsona horien garrantzia eta beharra eskoletan. Arabiera, tamaziga, errumaniera, portugesa... dakiten irakasleei puntu kopuru esanguratsua eman beharko zaie hori bermatzeko.

Aipatutako arlo batzuk jorratzen ari dira hein batean, baina garapen askoz handiagoa beharko lukete. Beste arlo batzutan, berriz, ia zerotik abiatu beharko da.

Egindako proposamen gehienak, azkenik, modu batez edo bestez esanda dauzkagu hainbat leku eta dokumentu publikotan (Ruiz Bikandi, 2003, 2006; Barquín 2004, 2006, 2007, 2008; Barquín, Hernández, Ibarra, López, Ortega, Ruiz Bikandi eta Zulaika, 2007). Gure kezka da hezkuntza agintaritzak mota honetako proposamenak zein puntutaraino hartzen dituen kontuan. Aurrera pausoak behar dira hemen defendatzen ditugun elkarren arteko begirune eta ulerkuntzaren zerbitzuan eta geroko gizarte bateratuago baten alde.

10. ITXIERA

Lerro hauetan saiatu gara erabaki sendoen zain dagoen eskoletako errealtatearen alde garrantzitsu bat aztertzen, eta baita haren inguruan arrazoitzen ere.

Hezkuntza eta hizkuntza eskubideak bermatzea eta ongi kudeatzea dugunez ardura, jatorri desberdinetako ikasleak hezitzeak sortzen dituen zenbait kontraesan, aukera eta oztopo aztertu ditugu. Izan ere, gure etorki-zunaren giltza eskolak dauka, harreman sozialen eta elkarren arteko bizi-tza posiblearen labea baita. Hemen aspaldiko erroak dituztenek eta berriki etorritakoek eskolan ikasiko dute elkarren artean ezagutzen, erreferente kultural komunak izaten, hizkuntza berean hitz egiten, adiskide eta herritar izaten.

Pentsatzen dugu urrun dagoena hurbiltzeko, ezezaguna ulertzeko mal-karretan bezala egin beharko dela maiz, bidearen zailtasuna gainditu, ez beti artez, baizik eta inguratuz: zuzen lortuko ez litzatekeena horrela lortzen bai-ta. Horretarako, malgutasunaz gain, norabidea argi eta bidea urratzeko tres-nak behar dira.

Jasotze-data: 2008/2/12

Onartze-data: 2008/4/23

Abstract

This text aims to reflect linguistic integration demonstrated by immigrants arriving in Basque society over the last few years. After covering the concept of linguistic integration, the authors will centre on the behaviour of adult immigrants regarding the two languages in the receiver society. Then they will focus on immigrant children's relationship with the Basque language, taking into account the role that the school plays in this area and the obstacles that these children face when learning local languages. Finally, they make a series of proposals —directed above all at the administration— to tackle these obstacles and make this learning easier.

Keywords: *Immigration. Linguistic integration. Bilingual education. Linguistic rights.*

Este texto pretende hacer una reflexión sobre la integración lingüística de los inmigrantes llegados a la sociedad vasca en los últimos años. Tras abordar el concepto de integración lingüística, las autoras se centran en el comportamiento de los inmigrantes adultos con respecto a las dos lenguas de la sociedad receptora. A continuación ponen su atención en la relación de los hijos de los inmigrantes con el euskara, teniendo en cuenta la función que la escuela cumple en este terreno y los obstáculos a los que estos niños se enfrentan en el aprendizaje de las lenguas locales. Para terminar, hacen una serie de propuestas —di-

rigidas sobre todo a la administración— para afrontar esos obstáculos y facilitar ese aprendizaje.

Palabras clave: *Inmigración. Integración lingüística. Educación bilingüe. Derechos lingüísticos.*

Ce texte a pour objectif de mener une réflexion sur l'intégration linguistique des immigrants arrivés dans la société basque ces dernières années. Après avoir abordé le concept d'intégration linguistique, les auteurs se concentrent sur le comportement des immigrants adultes par rapport aux deux langues pratiquées dans la société d'accueil. Par la suite, l'attention est portée sur le rapport entretenu par les enfants des immigrants avec la langue basque, en prenant en considération la fonction remplie par l'école sur ce terrain ainsi que les obstacles auxquels ces enfants se heurtent pendant l'apprentissage des langues locales. Pour terminer, une série de propositions est formulée —adressées surtout à l'administration— pour faire face à ces obstacles et permettre cet apprentissage.

Mots clé: *Inmigration. Intégration linguistique. Éducation bilingue. Droits linguistiques.*

BIBLIOGRAFIA

- BARQUÍN, A. (2004): «Euskara eta etorkinen hizkuntza integrazioa», SOS Arrazakeria, Donostia, *Lan koadernoak*, 25. Testua *erabili.com* aldizkari digitalean argitaratu zen 2005ko urtarrilean. Gaztelaniazko bertsioa: «El euskara y la integración lingüística de los inmigrantes», SOS Arrazakeria, Donostia, *Lan koadernoak* 26, 2004.
- BARQUÍN, A. (2006): «Eskola eta euskara: etorkinen seme-alaben integrazioarako giltzarriak», *Jakingarriak* 58, 34-43.
- BARQUÍN, A. (2007). «El futuro modelo lingüístico único y la escolarización de los alumnos de origen inmigrante», *HIKA*, 190, 25-27.
- BARQUÍN, A. (2008). «Immigrazioa eta euskara: gogoetarako zenbait gai», *Jakin* 165, 75-97.
- BARQUÍN, A., HERNÁNDEZ, P., IBARRA, J., LÓPEZ, J., ORTEGA, I., RUIZ BIKANDI, U., ZULAIKA, T. (2007): «Hizkuntzen irakaskuntza iritsi berriekin», *HIK HASI*, 119, 27-31.
- CUMMINS, J. (2002): *Lenguaje, poder y pedagogía. Niños y niñas bilingües entre dos fuegos*. Madril. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- GUASCH, O. (2001): *L'Esriptura en segones llengües*. Barcelona. Graó.
- JULIANO, D. (2003): *Viure i conviure, la realitat de la immigració*, 2003 ikasturteari hasiera emateko hitzaldia, Igualadako udaletxea.
- JUNYENT, C. (2005): «Elkarrizketa», *Argia* 1980, 2005-2-20.

- NAVARRO, J. L. & HUGUET, A. (2005). *El conocimiento de la lengua castellana en alumnado inmigrante escolarizado en 1.º de ESO. Un estudio empírico*. Madrid. MEC.
- RUIZ BIKANDI, U. (2003): «Formación del profesorado: necesidades nuevas en una nueva época». In PERERA, NUSSBAUM y MILIÁN (eds.): *L'Educació Lingüística en situacions multiculturals i multilingües*. ICE de la Universitat de Barcelona, 113-137.
- RUIZ BIKANDI, U. (2006): «Consideraciones básicas para facilitar el aprendizaje de la L2 a los principiantes». *Cultura & Educación* 18/2 143-157.
- SWAIN, M. & LAPKIN, S. (2005): «The evolving socio-political context of immersion education in Canada: Some implications for program development». *International Journal of Applied Linguistics* 15(2), 169-186.
- VILA, I., SIQUÉS, C. & ROIG, T. (2006). *Llengua, escola i immigració: un debat obert*. Barcelona. Graó.